

A KÁLLAY-KORMÁNY

JOÓ ANDRÁS

OROSZ LÁSZLÓ

SÁRINGER JÁNOS

Horthy 1942. március 9-én kérte fel hivatalosan Kállayt az új kormány megalakítására. A miniszterelnök-jelölt 1942. március 12-én mutatkozott be a kormánypárt (MÉP) előtt, képviselőházi és felsőházi bemutató beszédére pedig – érdekes egybeesés a későbbi tragikus nappal – éppen 1942. március 19-én került sor. Az új miniszterelnök arra törekedett, hogy a kormányfőcsere a lehető legkisebb változásokkal járjon, így egyelőre a Bárdossy-kormány valamennyi minisztere a helyén maradt. Akikről tudta, hogy számára megbízhatóak, azoknak csupán üzent, míg a korábbi irányvonal és a szoros német elkötelezettség híveivel (pl. Reményi-Schneller Lajossal vagy Hóman Bálinttal) hosszabb személyes beszélgetést folytatott. Mindannyian meggyőzőhetőnek bizonyultak, jóllehet okkal lehetett ellenállásra számítani részükről.

A Kállay-kormány eskütétele után,
1942. március 9.

Ülő sor: Reményi-Schneller Lajos,
Keresztes-Fischer Ferenc, Kállay Miklós,
Hóman Bálint, Bartha Károly.

Állnak: Varga József, Radocsay László,
Gyórfy-Bengyel Sándor,
báró Bánffy Dániel, Bárczy István

KULCSSZEMÉLYISÉGEI

1942. március elején a kormányzó Kállayt azonnali bizalmas kihallgatásra hívta, amelynek során világossá tette, hogy Bárdossytól megválik, és – megígérve feltétlen támogatását – azonnal felajánlotta a miniszterelnöki széket Kállaynak. Kállay azonban ekkor még nemet mondott. Az államfő hosszas rábeszéléssel győzte csak meg. Miután többször is találkoztak, végül beadta a derekát. Döntését Horthytól távozóban először annak fiával, Horthy Istvánnal közölte, aki így kiáltott fel: „Most már minden rendben lesz, minden rendbe jön!”

Horthy sommás megállapítása szerint a Bárdossy-kormányból valójában három igazán megbízható, „rendes ember” volt kiemelhető: Bánffy Dániel, Varga József és Keresztes-Fischer Ferenc, akivel Kállay még kijelölt miniszterelnökként az első bizalmas megbeszélését folytatta a személyekről és az irányvonalról. A külügyi tárcát formálisan ugyan felajánlotta Bárdossynak, ő azonban nem kívánta folytatni a munkát, ami nagyon is megfelelő volt Kállay számára.

Kormányfői beiktatása előtt Kállay öt célkitűzésből álló programot nyújtott át Horthynak: 1. a megmaradt függetlenséget megővni, az elveszettekből a lehetséges mértékig visszaszerezni, 2. ellenállni a további német követelésekkel szemben, 3. a hadsereget épségben megőrizni, 4. az angolszászokkal eközben tárgyalni, ennek leplezésére németbarát propagandát folytatni, és végül: 5. elkerülni az ország német megszállását. Az első minisztertanácson bejelentette, hogy „óvatos politikát” óhajt folytatni, parlamenti beszédében pedig azt kérte, hogy három ügy, mégpedig a hadsereg, a nemzetiségpolitika és a közellátás „ne képezze pártpolitika tárgyát”. Az első hónapok nyugalomban teltek, minisztercserékre később került sor.

A hadviselés nehéz kérdései és a katonai elit politizáló magatartása kapcsán a honvédelmi tárca élén kétszer is történt változás politikai okokból. Horthy kezdeményezte Bartha Károly leváltását, akinek helyére 1942. november 24-én kinevezte Nagy Vilmost, akit a szélsőjobboldali támadások miatt bekövetkezett távozása után Csataj Lajos vezérezredes követett 1943. június 12-től a miniszteri székben, utóbbi a Sztójay-kormányban is megmaradt.

Hóman Bálint vallás- és közoktatásiügyi miniszter nem támogatta Kállay politikáját, emiatt már 1942. július 3-án kivált a kormányból, utódja Szinyei

Gyórfy-Bengyel Sándor

Bánffy Dániel

Zsindely Ferenc

Merse Jenő lett. Gyórfy-Bengyel Sándor vezérezredes, közellátásügyi tárca nélküli miniszter 1942. június 14-én elhunyt, tárcáját – egy átmeneti periódus után rövidebb időre Lossonczy István, majd tartósabban (1942. október 19-től) Szász Lajos örökölte meg, aki a Sztójay-kormányban is tagja lett.

Varga József iparügyi miniszter helyét 1943. március 29-én Bornemisza Géza foglalta el. Varga egyben kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter is volt, ezen a poszton Zsindely Ferenc követte. Lukács Béla, a MÉP pártelnöke, akit Kállay „személyes barátja” és „híve” gyanánt definiált, 1942. április 17-től tárca nélküli hadigondozási miniszterként kapcsolódott be a kormány munkájába. (J. A.)

KÜLÜGYMINISZTER

GHYCZY JENŐ

1893-1982

1942 márciusától 1943 júliusáig maga a miniszterelnök állt a külügyi tárca élén. Kállay egy háború utáni levelében kifejtette, hogy a külügyek tekintetében kik voltak döntési pozícióban: ő maga, a kormányzó, Keresztes-Fischer belügyminiszter és a Külügyminisztérium politikai osztálya.

Az átfogó stratégiai döntéseket a Horthy elnöklete alatt ad hoc összeülő, Kállayból, Ghyczy Jenőből – akit 1943. július 24-ével neveztek ki –, Keresztes-Fischer belügyminiszterből, Eszterházy Móric és Károlyi Gyula volt miniszterelnökökből, valamint Kánya Kálmán korábbi külügyminiszterből álló informális testületben hozták, de ennek tagjai korántsem nyertek tájékoztatást minden titkos lépésről. Horthy lényegében szabad kezét adott a miniszterelnöknek a külügyekben, így Kállay játszotta a főszerepet a külpolitikai döntésekben és a konspirációs manővereket is ő igyekezett a kezében tartani, ilyen jellegű tevékenységet önállóan a minisztérium politikai osztálya nem is folytathatott.

A béketapogatózások elindításánál Kállay Ullein-Reviczky Antalra támaszkodott, aki egy személyben volt a külügyi sajtóosztály vezetője és a Miniszterelnökség sajtófőnöke, s a Revíziós Ligára, Teleki Pál egykori Tájékoztatási Osztályának munkatársaira, a követségi sajtóattasékra, valamint részben az MTI kiküldött tudósítóira támaszkodva egy úgynevezett „második diplomáciai vonal” révén központi szerepet vitt. A kül-

ügyminiszter akkori állandó helyetteseként Ghyczy Jenő és a Külügyminisztérium politikai osztályának vezetőjeként Szentmiklósy Andor sem nézte jó szemmel az Ullein-Reviczky irányítása alatt folyó (főképp törökországi) kísérleteket. 1943 nyarán a titkos manőverek felett a politikai osztály vette át az irányítást. Mussolini bukásával egyidejűleg a külügyi tárcát Kállay a nagy tapasztalattal bíró, rendkívül óvatos Ghyczynek engedte át, Ullein-Reviczkyt pedig Stockholmba küldték követnek.

Miniszterként Ghyczynek és helyettesének (Szentmiklósy Andornak) volt a legteljesebb rálátása a különböző tár-

gyalási színterekre (Isztambul, Bern, Lisszabon, Stockholm), hozzájuk és részben a politikai osztály élére 1943 augusztusában kinevezett Szegegy-Maszák Aladárhoz futottak be a rejtjeltáviratok és a futárposta. Ghyczy nagyobb fordulatokra számított a háború vége felé, támogatta, hogy Horthy 1944. március 18-án útnak induljon Hitlerhez Klessheimbe, attól tartva, hogy épp a Führer meghívásának visszautasítása provokálhatja ki a német megszállást. Ebben nézetkülönbség alakult ki közte és a miniszterelnök között, aki határozottan ellenezte az államfő kiutazását. 1944 márciusa után Ghyczy sem politi-

kai, sem egyéb hivatali szerepet nem játszott. 1951 nyarán kitelepítették, később Gödön, majd Budapesten élt visszavonultan. (J. A.)

PÉNZÜGYMINISZTER

REMÉNYI-SCHNELLER LAJOS
1892–1946

Pénzügyi szakember, 1923-tól a Magyar Leszámitoló és Pénzváltó Bank igazgatója, majd 1926-tól az Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár vezetője. 1935-től a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetségének vezérigazgatója lett, és ebben a minőségében a Gömbös Gyula vezette kormány földbirtok-politikáját segítette. Vezetésével jött létre 1936-ban az Országos Földhitelintézet. Fabinyi Tihamér lemondása után, 1938. március 9-től a Darányi Kálmán vezette kormány pénzügyminisztere lett, és székét megtartotta az Imrédy-, a második Teleki-, a Bárdossy-, a Kállay-, a Sztójay-, a Lakatos- és a Szálasi-kormányban is. A Kállay Miklós vezette kormányban gazdasági csúcsmiszteri megbízatása is volt (korábban a Teleki- és a Bárdossy-kormányban is). Miniszterként segítette a tisztviselők helyzetének javítását, csökkentette a cukor árát és rendelkezett az álláshalmozás megtiltásáról.

Közismert volt a náci Németország iránti rokonszenve, Kállay emiatt bizalmatlan volt iránta. Ennek ellenére maga Kállay alapította meg vele kapcsolatban, hogy „*jobboldali felfogása és németbarátsága ellenére is erélyesen képviselte*” a Németországgal folytatott gazdasági tárgyalások alkalmával a kormányfő által „*megjelölt vonalat*”. Ugyanakkor a Nemzeti Bank elnöke, Baranyai Lipót és Reményi-Schneller közt éles ellentét bontakozott ki. Bár Kállay erősen rokonszenvezett Baranyaival, a bankelnök távozását vélte előnyösebbnek, aki következetes és nyílt ellenfele volt a náci Németországnak. Reményi-Schneller a felszínen hasznosabbnak tűnt. 1944 kora tavaszán a pénzügyminiszter tudomásával zajlott a kormány titkos svájci leltétének elhelyezése, követve a szabályos formákat.

Később a Lakatos-kormányban csak két tagját nem hívták meg arra a minisztertanácsra 1944. október 14-én,

Ghyczy Jenő

Reményi-Schneller Lajos

amelyen a Horthy által kezdeményezett fegyverszünet kérdéséről is tárgyaltak: Reményi-Schnellert és Jurcsék Bélát. A háború után Nyugatra menekült, de amerikai fogságba esett, s háborús főbűnösként kiadták Magyarországnak. A Népbíróság a Sztójay-perben halálra ítélte és golyó által kivégezték. (S. J.)

BELÜGYMINISZTER

KERESZTES-FISCHER FERENC 1881-1948

Pécsi jogászcsaládból származott, s maga is jogi diplomát szerezve az első világháborút megelőzően szülővárosában ügyvédként praktizált. Főhadnagyként végigharcolta a háborút, a szerb megszállást követően pedig – egyidejűleg küzdve a szerbek és a kommün hívei ellen – az ellenforradalmi erők helyi vezéralakja lett. 1921-től Baranya (1925-től párhuzamosan Somogy) keménykezűségéről ismert főispánja, 1929-től (német családnevét anyai nagyanijáéval kiegészítve) a vitézi rend tagja volt.

1931-1935 között Károlyi Gyula, majd Gömbös Gyula kormányának belügyminisztere. Nevéhez fűződik a kommunistaellenes élel 1932 júliusában – három hónapra – kihirdetett statárium és gyülekezési tilalom. (1945 utáni megítélését alapvetően meghatározta az antikommunista attitűdje miatti elutasítottság, s csak utóbb kezdték hangoztatni a politikai szélsőségek minden válfaja, köztük a nemzetiszocializmus iránti általános ellenérzését.) Első miniszteri időszakában – a Nemzeti Egység Pártja színeiben – a rétsági kerület parlamenti képviselője. 1936-tól felsőházi tag, a Pénzüntézeti Központ elnöke.

1938 májusától újból belügyminiszter. E tisztséget folyamatosan viselte az Imrédy-, Teleki-, Bárdossy- és Kállay-kormányok idején, egészen az 1944. tavaszi német megszállásig. 1939-től – a Magyar Élet Pártja programjával – Kaposvár parlamenti képviselője volt. Teleki öngyilkosságát és Bárdossy lemondását követően néhány napig az ideiglenes miniszterelnöki teendőket is ellátta. A belpolitikai stabilitás fenntartását tekintette tárcája legfőbb feladatának. Rendelettel szabályozta a köztisztviselők pártsemleges magatartását, kimondta az összeférhetlenséget a nemzetellenes

Keresztes-Fischer Ferenc

(szocialista, kommunista, hungarista) mozgalmakban való részvétellel: ennek jegyében tiltotta be 1939. február 24-én a hungarista mozgalmat. Ugyanakkor – Kállay egyik háború utáni magánlevele szerint – a külpolitika alakítójaként 1942-ben részt vett azon a bizalmas tanácskozáson, mely a béketapogatózásokon követendő stratégiát lefektette, az év októberében pedig a németek megérkezésére a Parlamentben kijelentette, hogy „*egyetlen felelős tényező sem tudhatja*” és nem is „*állíthatja teljes határozottsággal*”, hogy ki fog győzni. A megszálláskor a Gestapo hivatalban lévő miniszterként tartóztatta le s hurcolta Mauthausenbe.

Keresztes-Fischer a mindenkori kormányok „erős embere” és a fokozódó német veszéllyel szemben az angolszász orientáció híve, Horthy mellett Telekinék és Kállaynak is belső bizalmasa volt. Tagja a nagyobb horderejű döntéseket meghozó szűkebb, ún. Horthy-kamaril-

lának. Sokak szemében ő volt a keresztény-konzervatív politikai attitűd kontinuitásának igazi megtestesítője a Horthy-rendszer összeomlásáig. (O. L.)

IGAZSÁGÜGY-MINISZTER

RADOCSAY LÁSZLÓ

1878–1968

A délvideki származású jogász 1914-től Temesvár főjegyzője. Az összeomlást követően Budapesten a Közélelmezési Minisztérium tisztviselője (1918–1924), majd pedig az Országos Központi Hitelszövetkezet kecskeméti székhelyű Duna-Tisza közti körzeti hitelszövetkezetének vezetője (1924–1934) volt. 1934 júniusától főispánja – a közigazgatásilag ideiglenesen egyesített – Komárom-Esztergom vármegyének (sőt 1935 szeptembere és 1936 novembere közt a szintén ideiglenesen egyesített Győr, Moson és Pozsony vármegyének is), mely tisztelet a Felvidék visszacsatolásáig viselte. Ezt követően egy évig még Esztergom vármegye főispánja. 1939 no-

Radocsay László

vemberében igazságügy-miniszterré nevezték ki. Az igazságügyi tárca élén az 1944-es német megszállásig a folyamatosságot képviselte a kormányon belül.

A kassai bombázást követően a hadba lépésről döntő 1941. június 26-i minisztertanácsi ülésen Radocsay Keresztes-Fischer belügyminiszterhez csatlakozva a hadiállapot bejelentését elutasító (kisebbségi) álláspontot osztotta. 1942 januárjában részt vett a Horthy István kormányzóhelyettesé választását elhatározó – szűk körű – értekezleten is, majd István tragikus repülőgépbalesetét követően a vasúton hazaszállított holttestet a kormány képviselőjében ő vette át Kassán. Emlékiratai tanúsága szerint Kállay Miklós kormányfő mindössze négy miniszterében bízott meg maradéktalanul, s ezek egyike épp ő volt. Ott találjuk az 1944. márciusi klessheimi látogatás résztvevői között is. A német megszállás után a kormány többi tagjával együtt ő is távozott posztjáról. (O. L.) ♦